

Temat: STRUKTURA PAŃSTWA POLSKIEGO W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ.

Cele lekcji:

- poznanie struktury najwyższych władz państwowych II RP i Polskiego Państwa Podziemnego;
- kształcenie umiejętności porównania funkcjonowania najwyższych władz państwowych w różnych warunkach;
- kształcenie umiejętności formułowania samodzielnych wniosków dotyczących ciągłości państwowej;
- ukazanie złożoności zjawiska, jakim było państwo polskie w okresie II wojny światowej;
- kształcenie umiejętności systematyzowania poszczególnych urzędów wg zasady trójpodziału władz;
- kształcenie umiejętności pracy z materiałem źródłowym: analizy tekstu, formułowania wniosków, myślenia przyczynowo-skutkowego i selekcji faktografii;
- kształtowanie przekonania o niepodważalnej wartości suwerennego państwa.

Metody pracy:

rozmowa nauczająca, praca w grupach, analiza tekstu źródłowego.

Materiały dydaktyczne:

pakiet edukacyjny Jan Karski (wybór dokumentów, schemat Polskiego Państwa Podziemnego).

Proponowane dokumenty:

1. Wybrane fragmenty konstytucji kwietniowej 1935 r. (dotyczące struktury, kompetencji i funkcjonowania najwyższych władz państwowych, również w stanie wojny).
<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19350300227> lub tekst w załączniku.
2. Zarządzenie Prezydenta RP z 17 września 1939 r. w sprawie wyznaczenia Władysława Raczkiewicza na następcę Prezydenta RP. (PPP_ schemat ppp _ Prezydent RP)
3. Zarządzenie Prezydenta RP z 2 listopada 1939 r. o rozwiązaniu Sejmu i Senatu.

Zarządzenie Prezydenta RP z 2 listopada 1939 r. o rozwiązaniu Sejmu i Senatu

MP, 1939, nr 245 – 251

W Zarządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 września 1938 roku, rozwiązującym Izby Ustawodawcze, wybrane we wrześniu 1935 roku, prezydent Rzeczypospolitej wskazał jako przyczynę ich rozwiązania, że w szerokich masach narodu wzrosło zrozumienie potrzeby czynniejszego współdziałania w pracy dla Państwa, że przeto należy odnowić skład Izb, ażeby mogły one dać pełniejszy wyraz nurtującym w społeczeństwie prądom. Równocześnie prezydent Rzeczypospolitej wyraził oczekiwanie, że nowe Izby zajmą stanowisko w sprawie ordynacji wyborczych do Sejmu i Senatu.

Wybory, przeprowadzone w listopadzie 1938 roku, ani Izby, które z nich wyszły, nie zadośćuczyniły potrzebom państwa, wskazanym w powołanym powyżej Zarządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej.

W związku z powyższym na podstawie art. 13. ust 2 pkt. h. Ustawy Konstytucyjnej, rozwiązuję Sejm i Senat z dniem dzisiejszym.

Ambasada RP w Paryżu, dnia 2 listopada 1939 r.

Prezydent Rzeczypospolitej
(-) Władysław Raczkiewicz

za: *Historia ustroju i prawa w Polsce 1918–1989. Wybór źródeł*, red. S. Rogowski, Warszawa 2006, s. 188.

4. Dekret Prezydenta RP z 9 grudnia 1939 r. O powołaniu Rady Narodowej. (PPP _ schemat ppp _ Rada Narodowa w Londynie)
5. Dekret Prezydenta RP z 26 kwietnia 1944 r. o tymczasowej organizacji władz na terytorium Rzeczypospolitej. (załącznik)

Dekret Prezydenta RP z 26 kwietnia 1944 r. o tymczasowej organizacji władz na terytorium Rzeczypospolitej.

Na podstawie art. 25 ust. 5, art. 65 ust.1, art. 74 i art. 79 ust. 2 ustawy konstytucyjnej stanowią co

następuje:

Art.1.1 Ustanawia się Urząd Delegata Rządu na terytorium Rzeczypospolitej.

2. Urząd Delegat Rządu pełni mianowany w tym celu minister, jako zadanie szczególne . Minister ten jest na terenie Rzeczypospolitej zastępcą prezesa Rady Ministrów. [...]

Art. 2.1 Delegat Rządu pełni swój urząd do czasu powrotu terytorium Rzeczypospolitej prezesa Rady Ministrów.

2. Z chwilą powrotu prezesa Rady Ministrów prawa i obowiązki Delegata Rządu, przewidziane w dekrete niniejszym, przechodzą z samego prawa na prezesa Rady Ministrów i wygasają z chwilą wznowienia na terenie Rzeczypospolitej czynności rządu i powrotu prezydenta Rzeczypospolitej. [...]

Art. 4.1. Delegat Rządu sprawuje władze konspiracyjną do czasu powzięcia na jego wniosek przez Radę Ministrów uchwały o ujawnieniu tej władzy. [...]

Art. 5.1. Zakres działania Delegata Rządu obejmuje:

- a. w okresie działalności konspiracyjnej – sprawy walki z okupantem i przestrzegania właściwej postawy narodu w tej walce, tudzież poczynania koniecznych przygotowań do objęcia we właściwym czasie jawnej władzy,
- b. po objęciu jawnej władzy – sprawy związane z przywróceniem na ziemiach polskich suwerenności państwowej, sprawy likwidacji skutków wojny i okupacji.

2. Delegat Rządu wykonuje swe zadania zgodnie z dyrektywami i instrukcjami Rządu, utrzymuje on łączność z Rządem i składa mu sprawozdania.

Art. 6. Dla wykonania zadań wymienionych w artykule poprzedzającym, służą Delegatowi Rządu, zarówno w czasie działalności konspiracyjnej jak i po objęciu jawnej władzy, uprawnienia władz naczelnych w zakresie wszystkich działów administracji państwowej z wyjątkiem zagranicznych.

Art.. 7.1. Delegatowi Rządu służy prawo wydawania tymczasowych rozporządzeń w przypadkach, w których w myśl obowiązujących przepisów prawnych prawo to mają: prezes Rady Ministrów, Rada Ministrów i ministrowie. [...]

Art. 8.1. Delegatowi Rządu służy prawo mianowania, przenoszenia i zwalczania funkcjonariuszy państwowych oraz określania ich uposażeń, bez względu na to, jaka władza w mocy

obowiązujących przepisów prawnych jest uprawniona do mianowania. [...]

Art. 12.1. Na czas nieobecności Naczelnego Wodza dowództwo Sił Zbrojnych na ziemiach Rzeczypospolitej sprawuje wyznaczony przez Naczelnego Wodza i podległy jemu bezpośrednio Komendant Sił Zbrojnych w Kraju.

2. Komendantowi Sił Zbrojnych w Kraju służy prawo stawiania Delegatowi Rządu wniosków w sprawach wiążących się bezpośrednio z działaniem wojska oraz będących w związku z obronnością państwa [...]

3. Komendant Sił Zbrojnych w Kraju uzgadnia z delegatem Rządu zarządzenia mające znaczenie polityczne.

Art. 13.1. Tworzy się Radę Jedności Narodowej, jako organ doradczy i opiniodawczy Delegata Rządu.

2. Rada składa się z 15 do 18 członków powołanych przez Delegata Rządu na wniosek politycznego komitetu Porozumiewawczego spośród przedstawicieli głównych kierunków życia politycznego i społecznego w Polsce. [...]

Art. 15.1. Rada wydaje opinie w sprawach wniesionych przez delegata Rządu na jej posiedzeniu oraz może przedstawić Delegatowi Rządu wnioski, opinie i uwagi we wszystkich sprawach należących do zakresu działalności Rządu. [...]

Art. 19. Wykonanie dekretu niniejszego porucza się prezesowi Rady Ministrów.

1. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem podpisania i będzie ogłoszony w Dzienniku Ustaw RP po objęciu przez Delegata Rządu jawnej władzy.

2. Z dniem wejścia w życie dekretu niniejszego traci moc obowiązującą dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1942 r. o tymczasowej organizacji władz na ziemiach Rzeczypospolitej.¹

Prezydent Rzeczypospolitej: Władysław Raczkiewicz

Prezes Rady Ministrów: Stanisław Mikołajczyk

[...]

za: *Historia ustroju i prawa w Polsce 1918–1989. Wybór źródeł*, red. S. Rogowski, Warszawa 2006, s.200–203.

---

¹ 1 września 1942 r. Prezydent RP podpisał dekret o tymczasowej organizacji władz na ziemiach Rzeczypospolitej. W październiku dokument został wysłany do Delegata Rządu. Po otrzymaniu poprawek z Kraju dekret został wydany w 1944 r.

6. Komunikaty Kierownictwa Walki Cywilnej o wyrokach konspiracyjnych sądów (PPP _
schemat ppp _ sądownictwo)

Przebieg zajęć:

Wstęp: przypomnienie wiadomości o sytuacji politycznej na ziemiach polskich po wybuchu II wojny światowej (wyjazd najwyższych władz RP za granicę, powstanie Rządu Polskiego na Wychodźstwie).

Praca z materiałem źródłowym: podział klasy na trzy grupy.

I grupa dokonuje analizy wybranych fragmentów konstytucji kwietniowej 1935 r.

II grupa bada dokumenty związane z funkcjonowaniem władz polskich na wychodźstwie:

- Zarządzenie Prezydenta RP z 17 września 1939 r. w sprawie wyznaczenia Władysława Raczkiewicza na następcę Prezydenta RP.
- Zarządzenie Prezydenta RP z 2 listopada 1939 r. o rozwiązaniu Sejmu i Senatu
- Dekret Prezydenta RP z 9 grudnia 1939 r. O powołaniu Rady Narodowej

III grupa analizuje fragmenty Dekretu Prezydenta RP z 26 kwietnia 1944 r. o tymczasowej organizacji władz na terytorium Rzeczypospolitej (dodatkowo komunikaty KWC o wyrokach sądów konspiracyjnych).

Na podstawie dokumentów każda grupa przygotowuje uproszczony schemat najwyższych władz: II RP, władz polskich na wychodźstwie i władz konspiracyjnych w kraju.

Prezentacja schematów władzy: pod opieką nauczyciela uczniowie porównują przygotowane schematy - wskazują relacje między poszczególnymi strukturami władzy, przypisują odpowiednim czynnikom rodzaj wykonywanej władzy (ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza) i miejsce jej sprawowania.

Podsumowanie: prezentacja i omówienie schematu państwa polskiego z 1944 r. Uczniowie samodzielnie odpowiadają na pytania:

- jaki był najważniejszy cel utworzenia i funkcjonowania Polskiego Państwa Podziemnego?
- czy w czasie II wojny światowej funkcjonowały w Europie podobne struktury?

Na koniec nauczyciel pokazuje schemat Polskiego Państwa Podziemnego i uczniowie weryfikują swoje wnioski.

Praca domowa:

22 grudnia 1990 roku nowo zaprzysiężony prezydent Lech Wałęsa odebrał z rąk ostatniego prezydenta na uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego insygnia prezydenckie: tłoiki pieczętnie prezydenta Rzeczypospolitej, Chorągiew Rzeczypospolitej oraz dokumenty państwowe, w tym oryginał konstytucji z 23 kwietnia 1935 roku.
cyt. za: <http://www2.polskieradio.pl/zagranica/ua/news/artyku146064.html>

Korzystając z pakietu i innych źródeł informacji na temat władz polskich w okresie 1944-1989, wyjaśnij genezę tego wydarzenia.